

revizor

a kritikai portál

KÉPREGÉNYES KRÓNIKA

Kis Varsó: Rebels / OFF-Biennálé

2017.11.01.

A Kis Varsó Rebels című műve a Képzőművészeti Főiskola rendszerváltáskori sűrű hónapjainak történetét dolgozza fel a lázadók és a hatalmasok, a múlt és a jelen nézőpontjaiból. KÁNTOR VIOLA ÍRÁSA.

Jobb helyszínt elképzelni sem lehetne a **Kis Varsó** művészpáros **Off Biennálén** bemutatott művének. A Hold utca hatban az ötvenes évek elejétől kezdve évtizedeken keresztül több tízmillió mikrofilm-felvétel készült, kéziratokról, mindenféle ritkaságról, színművekről, újságokról, folyóiratokról vagy éppen a Szabad Európa Rádió adásnaplóiról kattintott másolatok próbáltak itt dacolni a fizikai erózióval és a felejtéssel. Az Országos Széchényi Könyvtár egykori Mikrofilmtárának épülete most egy milliárdos nagyvállalkozóé, kiürített földszinti termei pedig egy összetett projekt időszaki kiállítóhelyéül szolgálnak, amely projekt sajátos művészi mikrofilmként dolgozza fel egy rendszerváltáskori történet forrásait: egy videofolyamot, tévéműsorokat és korabeli jegyzőkönyveket. A több mint negyedszázados történetben felbukkannak hősök és antihősök, szobrok dőlnek le és piederstálok épülnek, az új küzd a meghaladottal. Látszólag egy egyenes kronológiát, pár hónap eseményét mutatja be a Kis Varsó művészpáros *Rebels* című műve, valójában egy több nézőpontú emlékezés eredményeként a hatalom dinamikájával kapcsolatban tesz korántsem mesébe illő állítást: annak ellenére, hogy elsöre úgy tűnik, a lázadók végül elnyerik a lány kezét, vagyis a jövő ígértétét és hozzá a fele királyságot, a valóságban ez kevésnek bizonyul az igazi happy endhez.

A kopott, szürke helyiségekbe lépve egy asztalt, pár válogatás nélkül összehordott széket, fotelt és felstócolt könyveket láthat a látogató és egy furcsa építményt, egy pár méterszer pár méteres, deszkából összeállított, minden oldaláról fedett külön szobát, amelynek bejáratát fekete vászon fedi, egyik oldalfalából csövek, huzalok lógnak ki. E furcsa

tárgyi világ mellé különleges bónuszt kap a tárlatra betérő, találkozhat a művészpáros tagjaival, de legalábbis egyikükkel biztosan, **Gálik Andrással** és/vagy **Havas Bálinttal**.

Az egyik asztalon egy fura fénymásolt papírt találunk, rajta egy elmosódott képzős bélyegző és jó pár aláírás egymás alatt, minden név előtt nyomtatott nagybetű, amelyeket függőlegesen összeolvasva három nevet kapunk: Jovánovics, Birkás, Beke. A magyar neoavantgárd meghatározó figurái ők, a szobrász Jovánovics György, a festő Birkás Ákos és a művészetteoretikus Beke László kurátor. Valószínűleg a képzőművészetben jártasabb közönségnek sincs különösebb emléke arról, hogy miről is tudósíthat a lap, a történet emlékét lassan elhomályosította a felejtés; e mentális folyamat természetét boncolgatja a teremben látható installáció.

A deszkaépítmény egy sötétkamra, egy tökéletesen működőképes fotólabor, amelynek piros fényvel megvilágított falán a fura lap lenagyított változatát láthatjuk. A fotó nincs fixálva, a kiállítás végére ugyanúgy elhalványul majd, mint ahogy elhalványult már egyszer a jelenet emléke, amelyre a dokumentum utal.

A jelenet pedig egészen pontosan 1990. május 24-én játszódott le, amikor Jovánovics, Birkás és Beke nevét pár képzős hallgató felfestette az Andrassy úti intézmény bejárata elé az aszfalra. A főiskolai hallgatók így akartak nyomatékosan adni annak a követelésüknek, hogy a neoavantgárd e három személyiségét akarják látni a több évtizedes elmaradásban lévő művészeti oktatási intézmény vezetői posztjain azoknak a professzoroknak a helyén, akik progresszív, új médiumokkal foglalkozó program tanítása helyett évtizedekig inkább kommunista köztéri emlékművek készítésében jártak az élen. Ezt a feliratot a ma már a nemzetközi szcénában is a legelismerőbb magyar alkotók közé számító Kis Varsó művészpáros tagjai is látták, akik azonban akkor még mint felvételiző diákok érkeztek a főiskola épületéhez. Az akcióról érdekes módon egyetlen fénykép sem készült, s magáról a feliratról is - a személyes percepció esetleges pillanatfelvételein kívül - csak ez az egy árva feljegyzés tanúskodik, amelyen az akciózó hallgatók egyetemleges felelősséget vállaltak tettekért, hogy egyrészt ne tudják őket kijátszani egymás ellen, másrészt véletlenül se tudja a főiskola vezetése a „balhét” egyetlen ember nyakába varrni. Mindenki aláírta a nevét azon betű mellett, amelyet ő festett fel az úttestre saját kezűleg.

Szükség is volt arra, hogy a hallgatók résen legyenek, ugyanis ekkor már hónapok óta zajlott a harc a fiatalok és az államszocialista

struktúrában terpeszkedő, a politikai, társadalmi változásokat érteni nem tudó, nem akaró vezetés között. A diákok meg akartak szabadulni az akadémista szemléletű oktatástól, a rájuk oktrojált döntési mechanizmusoktól,

a rendszerváltozás hónapjaiban demokratizálni és modernizálni akarták saját oktatási intézményüket, kicsiben végigcsinálták, amit nagyban azokban a hónapokban az ország.

Nemcsak az installációként kiemelt aszfaltfestős jelenetet, hanem e több hónapos – Gálik Andrásról kölcsönvett kifejezéssel – mikrohistoria egészét is feldolgozta a Kis Varsó művészpáros, a 2006-ban induló tizenegy éves kutató- és alkotómunka eredménye pedig a kiállítótermi asztalon heverő *Rebels* című könyvformátumú mű lett, egy igazán különleges alkotás. Mintegy négyszáz oldalon követik egymást az erős gesztusokat ábrázoló pillanatképek, amelyeket a Kis Varsó javarészt a korabeli történéseket dokumentáló videofelvételekből, az eseményeket melegében feldolgozó televíziós műsorok stúdióbeszélgetéseiből emelt ki. A képregény szövegbuborékjaiba a több hónapnyi vita legerősebb mondatai kerültek. Ahol éppen mozgóképes dokumentáció nem állt rendelkezésre, az ülések korabeli jegyzőkönyveibe nagyítottak bele, és fordították át a rideg hivatalos szöveget életteli teli felszólalásokká. A dokumentumértékű nyersanyagból nemcsak egy újraszerkesztett változat, hanem egy új minőségű mű született.

A kiemelt arckifejezések, testtartások, gesztusok önmagukban is elmesélik e mikrorendszerváltás konfliktusainak, érdekérvényesítő mechanizmusainak történetét. Egyenes szempárok és sunyi vagy éppen félelemmel telt tekintetek villannak össze, felfelé nyitott tenyerek és ökölbe szorított kezek jelzik a párbeszéd dinamikáját, a főszereplőkön túl megjelenik a mind a mai napig praktizáló, a régi struktúra embereinek csúnyán alákérdező újságíró figurája ugyanúgy, mint a korrekt magatartásra törekvő kérdező. A VHS képminősége visszaköszön a lapokon, a képek keretezése, a kompozíciók, a sorozat ritmusa, tördelése, a kiemelt frame-ek egymáshoz való viszonya finom értelmezéssel gazdagítja a szoros értelemben vett kronológiát, van, ahol csak egy pulóver mintázatának képkockányira nagyítása ad új értéket a történethez. Ugyanakkor nemcsak a múlt pillanatképei elevenednek meg a lapokon, hanem a negyedszázad elteltével mára elismert művészekké, oktatókká vált egykori diákszereplők jelenkori visszaemlékezései is helyet kapnak ebben a furcsa dokumentum-képregényben. A fiataalkori csoportképeket felváltják a jelenkori portrészorozatok, egyéni, töredezett emlékekké hullik szét a múlt, ezekből a visszaemlékezésekből – legalábbis ahogy a Kis Varsó megjeleníti őket – egyenesen rekonstruálhatatlanná válik, ami egykor történt, interpretációkká kontúrtalanodnak a tények, az emlékezés által feltört és megkísértett egyéni, saját élettörténethez, narratívához való viszonyulás veszi át a főszerepet. Az eltelt negyedszázad nagyon megváltoztatta a tekinteteket. És emellett mintha azt is mondanák e lapok, hogy nagy történések lehetnek, de nagy közös történetek nincsenek.

Fotók: Végel Dániel

A nagy történetet a Képzőművészeti Főiskola rendszerváltáskori átalakulásáról Székely Katalin művészettörténész hosszú tanulmánya teremti meg a két puha fedél között, amely fejezetről fejezetre mintegy bevezeti a képregény soron következő egységeit. Így válik a művészettörténeti munka - a hivatalos elbeszélés - a Kis Varsó mű szinte teljes jogú elemévé, a jelenkori visszaemlékezések

ellenpontjává és a képregény előzetes értelmezési koordináta-rendszerévé.

A koordináta-rendszer, vagyis a történeti kronológia utolsó fejezetei pedig igen kijózanítóak. Hiába a heroikus küzdelem pillanatai, hiába az elért eredmények, hiába az Intermédia Tanszék megalakulása, hiába Beke, Jovánovics vagy Maurer Dóra és mások érkezése a Főiskolára, az új vezetést ugyanúgy adminisztrációs eszközökkel jelölik és nevezik ki, mint történt korábban. A lejátszott meccs végeredménye tehát egy félpuha konszenzus múlt és jövő között. A friss szabályrendszer működési mechanizmusait használva a régi átkonvertálja magát az új viszonyok közé. Innentől viszont a mű már nemcsak egy oktatási intézmény történetéről szól, nemcsak annak megújításának vissza-visszatérő nehézségeiről szolgál általánosítható tanulsággal, nemcsak az alkotópáros, és velük együtt egy egész generáció, a mai középnemzedék indulására adott reflexióként értelmezhető - lakmuszpapírként a hatalom természetéről mond valamit, egy különös királyság mindkét felének működéséről beszél, amelynek érvényessége túlmutat az adott történeten.

A kiállítás november 5-ig látogatható.

Szerző: Kántor Viola

Címkék: Képzőművészeti Egyetem, Kis Varsó, OFF-Biennale